

Dr. Ivo Pilar u Tuzli

Uredništvo je nedavno zaprimilo kraći tekst tuzlanskoga novinara i publicista gosp. Ante Cigeljevića koji već duže vrijeme istražuje povijest Tuzle početkom XX. stoljeća. On je u svojim istraživanjima posebnu pozornost posvetio životnom putu dr. Ive Pilara koji je u Tuzli proveo punih petnaest godina (1905.-1920.). Iz teksta izdvajamo sljedeće dijelove koji donose neke zanimljive obavijesti o tom relativno nepoznatom razdoblju Pilarova života:

«U najužem središtu grada Tuzle, u Biner-tovoj ulici, danas je to ulica Kulina bana, između Muzičke škole i Skvera, podigao je [Pilar] dom, koji se uskoro pojavio i na austrijskim razglednicama.»

«Nakon Pilarova odlaska iz Tuzle [1920.] u njegovoj je kući radila 'Bratinska blagajna', preteča kasnijega Zavoda za socijalno osiguranje. U listopadu i studenome 1943. u njegovoj se kući nalazio Oblasni komitet KPJ za istočnu Bosnu, zajedno s Agitpropom i redakcijom prvoga broja 'Fronta slobode', lista tuzlanske regije. Po završetku Drugoga svjetskog rata u Pilarovu je kuću smješten Zavod za socijalno osiguranje Tuzla. Godine 1948. u nju se useljava Dom narodnog zdravlja. Pilarova je kuća srušena uslijed slijeganja tla u razdoblju od 1973. do 1976. godine.»

«U Tuzli je Pilar ostao zapamćen po nekoliko stvari. Prvo, iznimno je dobro surađivao s tadašnjim gradonačelnicima (predsjednicima) grada Ibrahim-begom Jašaragićem i Osmanom efendijom Vilovićem. Drugo, 1913. je, zajedno s uglednim odvjetnikom Viktorom Jankiewiczem utemeljio 'Hrvatski dom', krovnu instituciju Hrvata tuzlanskog kraja. Treće, na dan sarajevskog atentata na austrougarskog prijestolonasljednika, nadvojvodu Franju Ferdinanda, 28. lipnja 1914., Pilar je u Tuzli organizirao i predvodio mirni prosvjed u znak potpore Vladi u Beču. Prosvjednici su krenuli iz Kreke, zapadnog radničkog predgrađa Tuzle. Bila je to tužna povorka, slična pogrebnoj. Ona se kroz grad kretala mirno. Priključilo joj se mnogo građana. Na začelju mirne povorke koju je predvodio dr. Pilar nalazila se i skupina onih koji su, bučno nego-

Prosvjedna povorka 1914. u Tuzli koju je organizirao i predvodio Ivo Pilar

dujući protiv atentata u Sarajevu, pozivali građane da fizički obračunaju s protivnicima Austro-Ugarske Monarhije. Ta je skupina u istočnome dijelu grada polupala prozore na kućama protivnika austrougarske uprave. Najviše se mirnih prosvjednika okupilo upravo u Biner-tovoj ulici, ispred kuće dr. Pilara.»

«Članovi tuzlanske obitelji Križan godina-ma su redovito opskrbljivali mlijekom obitelj Pilar.»

Zahvaljujemo gosp. Cigeljeviću na njegovu trudu te ujedno pozivamo na suradnju sve one koji u svojim obiteljskim pismohranama i knjižnicama čuvaju povijesne izvore (pisma, novinski članci, brošure, službene dokumente i tsl.) relevantne za znanstvenu verifikaciju Pilarova života i djela. (ur.)

Predstavljanje časopisa *Pilar* u Zagrebu

Izašli iz tiska krajem g. 2006., prvi i drugi broj časopisa predstavljeni su našoj stručnoj i kulturnoj javnosti u četvrtak, 15. veljače 2007. u *Zlatnoj dvorani* Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu, Opatička 10. Nakon pozdravne riječi domaćina, ravnatelja ovog Instituta, dr.

sc. *Stjepana Matkovića*, o hrvatskom i međunarodnom izdanju govorili su prof. dr. sc. *Vlado Šakić*, ravnatelj Instituta Pilar, dr. sc. *Srećko Lipovčan*, glavni urednik te dr. sc. *Zlatko Matijević*, zamjenik glavnog urednika. V. Šakić istaknuo je važnost ovoga novoga izdanja Instituta »Pilar« u okviru cijelog programa ove ustanove. S. Lipovčan predstavio je sadržaj prva dva broja, naglasivši posebno odrednicu časopisa »za društvene i humanističke studije«, kojom nakladnik i uredništvo žele — kako stoji i u *Riječi uredništva* — »u prvom redu upozoriti na općedruštvenu i dugoročnu relevantnost tih dviju skupina znanstvenih interesa u doba u kojem se, i planetarno, danonice sve snažnije osjeća nesnalaženje u vrijednosnim orijentacijama: kao da ljudsko društvo više ne upravlja samo sobom nego se prepušta lagodnosti rješenja koja se nameću logikom slijepa tehnološka razvoja; sve se manje traži upitanost nad problemima svijeta, sve se više prepuštamo kocociji ispraznosti konzumnog društva.« ... Obje discipline »imaju zajedničku antropološku osnovicu, isti *temelj*: nerado se neupitno prepuštaju stihiji 'tehnološkoga' kao 'posljednje riječi', i ne pristaju na to da se sadržaj pojma jednakopravnosti među ljudima ostvaruje isključivo kao jedna te ista dezorijentiranost pojedina, pritisnutih sve oštrije korporacijskom režijom potrošnje«. Z. Matijević kratko je, ocrtavši portret dra Ive Pilara, upozorio na širinu njegova znanstvenog i stručnog interesa te osobnoga društvenog i političkog angažmana, koji su bili temeljnom inspiracijom za pokretanje ove periodičke publikacije, pa tako i za ime časopisa. Nakon promocije su se predstavljači zadržali na ugodnom razgovoru s brojnim kolegama na domjenku. (sl)

Na valovima Hrvatskog radija

Dr. *Blanka Jergović*, urednica poznate i slušane radio-emisije o znanosti »Drag mi je Platon« (Prvi program Hrvatskoga radija), posvetila je objavi prvog i drugog broja časopisa *Pilar* emisiju koja je emitirana 21. ožujka 2007. O programskim odrednicama novog periodič-

ka u Hrvatskoj, kojega je drugi broj bilo njegovo »internacionalno izdanje«, u emisiji je razgovarala s glavnim urednikom *S. Lipovčanom* i zamjenikom gl. urednika, *Z. Matijevićem*. Slušateljima Hrvatskog radija obrazložena je potreba izlaženja ovog interdisciplinarnog časopisa za društvene i humanističke znanosti, namijenjenog i domaćoj i inozemnoj stručnoj i kulturnoj javnosti, te razlog zbog kojeg je nazvan po I. Pilaru — čovjeku koji je, zbog svojeg širokog područja interesa baš na tim znanstvenim područjima (geopolitika, sociologija, socijalna psihologija, povijest, religiologija, kulturologija itd.) simbolički stožer za suvremeno proučavanje problema. Naglašeno je također da će časopis *Pilar* — zbog velikih deficita koji još uvijek postoje — nastaviti istraživanjima Pilarova djela, a također i s nepravom zapostavljenih njegovih suvremenika (npr. M. Šufflay, V. Krišković, F. Lukas itd.), ali istodobno biti otvoren za suvremenu problematiku iz obzora različitih disciplina spomenutih znanosti. (sl)

Znanstveni projekt: »Ivo Pilar, teoretičar hrvatske modernizacije«

Po prvi puta uopće zasnovan je — i u nadležnom Ministarstvu (znanosti, obrazovanja i športa) odobren — *znanstveni projekt* kojemu je cilj istražiti najrelevantnije segmente djelovanja čovjeka čije ime nosi naš časopis i njegov nakladnik, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, koja je ustanova i nositelj projekta. To je utoliko logično i opravdano, što u Institutu djeluje i *Funkcionalni centar za istraživanje života i rada I. Pilara*. Doista, s velikim je zakašnjenjem — dr. Ivo Pilar umro je još g. 1933.! — započet ovaj opsežan posao, ali ponajprije zbog okolnosti koje su — u obje bivše jugoslavenske države — uvjetovale i to da se Pilara gotovo nije smjelo ni spominjati a kamoli — istraživati. No, što je bilo — bilo je, valja gledati unaprijed i obaviti posao. Sam naziv projekta upućuje na temeljnu odrednicu koja u sebi sažimlje — u mnogim disciplinama — pionirsko značenje Pilarova rada.

Projekt je samostalni dio šireg *znanstvenog programa* »Politika i moderni identiteti u Hrvatskoj u 19. i 20. stoljeću«.

Rad na projektu »Ivo Pilar, teoretičar hrvatske modernizacije« započeo je, a zasnovan je u petogodišnjem razdoblju u kojem valja obraditi sljedeće istraživačke teme:

1. Bibliografija radova I. Pilara

Razdoblje istraživanja: godine 1895.-2005.
Predmetnice: hrvatska, austrijska, njemačka, magjarska, slovenska i bosansko-hercegovačka periodika (novine, časopisi), brošure, zbornici i samostalne knjige u kojima su objavljeni Pilarovi različiti radovi. Očekivani su rezultati sljedeći izvorni znanstveni članci: Cjelovita bibliografija radova I. Pilara, Valorizacija Pilarovih znanstvenih radova, Valorizacija Pilarovih publicističkih radova, Ivo Pilar i problem Crkve bosanske («bogumilstvo»), Pilarovo shvaćanje uloge religije u oblikovanju političkog i nacionalnog identiteta;

2. Bibliografija radova o Ivi Pilaru i područjima njegovih interesa

Razdoblje istraživanja: godine 1895.-2005.
Predmetnice: hrvatska, austrijska, njemačka, magjarska, slovenska, bosansko-hercegovačka i srbijanska/srpska periodika (novine, časopisi), brošure, zbornici i samostalne knjige u kojima su objavljeni prikazi, kritički osvrti i polemički članci o radovima i djelovanju I. Pilara. Očekivani su rezultati sljedeći izvorni znanstveni članci: Bibliografija svih radova (od vijesti i informacija do prikaza, kritičkih osvrta i polemičkih članaka) o djelima i o djelovanju I. Pilara, Sistematizacija i valorizacija kritičke recepcije Pilarovih djela, Sistematizacija i valorizacija recepcije Pilarova javnog djelovanja.

3. Istraživanje suvremene periodike (tisak, časopisi, brošure) i referentne domaće i inozemne literature

Razdoblje istraživanja: godine 1895.-1933.
Predmetnice: Najvažnija suvremena periodika u doba stvaralaštva Ive Pilara kao opći kontekst (općedruštveni, politički, kulturološki, gospodarski, ideološki) u kojem je Pilar djelovao stvarao. Očekivani su rezultati sljedeći izvorni znanstveni članci: Bitne odrednice općega konteksta Pilarova djelovanja u razdoblju

boravka u Hrvatskoj (do g. 1900.), Bitne odrednice općega konteksta Pilarova djelovanja u razdoblju njegova boravka u Bosni i Hercegovini (1900.-1920.), Bitne odrednice općega konteksta Pilarova djelovanja u zadnjem razdoblju života, u Zagrebu (1920.-1933.).

4. Arhivska istraživanja u Hrvatskoj i inozemstvu (Bosna i Hercegovina, Austrija, Magjarska, Slovenija)

Razdoblje istraživanja: godine 1874.-1933.
Predmetnice: porijeklo obitelji Pilar, obitelj Pilar u Hrvatskoj, temeljni dokumenti o osobi i različitim aspektima njegova profesionalnog (sudstvo; odvjetnički rad) i javnog/društvenog angažmana I. Pilara u publicistici, politici te profesionalnim i građanskim udrugama («Socijološko društvo», »Udruga stanodavaca Kraljevine SHS u hrvatskim zemljama», Udruga vegetarijanaca itd.). Očekivani su rezultati sljedeći izvorni znanstveni članci: Obitelj Pilar u hrvatskoj znanosti i javnosti, Bitne odrednice općega konteksta Pilarova djelovanja u zadnjem razdoblju života, u Zagrebu (1920.-1933.), Ivo Pilar i stambena politika u Hrvatskoj poslije Prvoga svjetskog rata, Pilar, prvi predsjednik *Vegetarskog Društva* — Početci organiziranog vegetarijanskog pokreta u Hrvatskoj. Jedna je od zadaća i pregled i skeniranje Pilarova *strojopisnog izvornika* djela »Südslawische Frage und der Weltkrieg« koji se čuva u NSK-a.

5. Pregled, istraživanje i stručno sređivanje ostavštine u posjedu obitelji Jančiković-Pilar

Predmetnice: osobni dokumenti roditelja, Pilara i njegove obitelji; pregled i ocjena materijala Pilarovih (izvornici radova, izresci iz onodobne štampe, korespondencija, knjižnica); skeniranje *autografa* najvažnijih Pilarovih tekstova, kasnije tiskanih ili nikada objavljenih u cjelini ili djelovima. Očekivani su rezultati sljedeći izvorni znanstveni članci: Sistematizacija, opis i katalogizacija predmeta i rukopisa iz ostavštine I. Pilara u posjedu obitelji, *Autograf* djela »Südslawische Frage und der Weltkrieg« (1917.), Značajke *autografa* nedovršene Pilarove studije o Anti Starčeviću.

6. Kritičko objavljivanje Pilarovih radova objavljenih u tekućoj suvremenoj periodici

Razdoblje: godine 1896.-1933. *Predmetnice:* brojni do sada pronađeni ali neobrađeni te do sada neidentificirani (potpisivani šifrom) radovi iz bogate publicističke i stručno-znanstvene autorove suradnje u novinama, časopisima i ostaloj periodici koja je izlazila u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i ostalim zemljama bivše Austro-Ugarske monarhije. Očekivani su rezultati izvorni znanstveni članak Značajke Pilarove suradnje u onodobnom novinstvu i publicistici a planira se i kritičko ediranje najrelevantnijih tekstova iz toga korpusa.

7. Ponovna (kritička) izdanja i novi prijevodi najrelevantnijih Pilarovih djela (knjiga)

Razdoblje: godine 1898.-1933. *Predmetnice:* »Južnoslavensko pitanje« (1918.), »Nadbiskup Stadler i Hrv. nar. zajednica« (1910.), »Svjetski rat i Hrvati« (1915./1917.), »Politički zemljopis hrvatskih zemalja« (1918.), »Immer wieder Serbien« (1933.). Očekivani su rezultati: 1. - 5. Izvorni znanstveni članci — uvodne studije o pojedinom navedenom djelu; 6. - 10. kritička izdanja navedenih djela.

Voditelj projekta: dr. sc. Srećko Lipovčan, znanstveni savjetnik. *Sudionici projekta:* dr. sc. Zlatko Matijević, znanstveni savjetnik; i dr. sc. Stjepan Matković, viši znanstveni suradnik. Planira se i suradnja jednoga znanstvenog novaka. (sl)

Predstavljanje časopisa *Pilar* u Ljubljani

Na poziv ravnatelja *Znanstveno raziskovalnog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti*, dr. Ota Luthara i člana uredničkog vijeća dr. Andreja Rahtena s *Univerze* u Mariboru, upriličeno je međunarodno predstavljanje časopisa *Pilar* u atriju Slovenske akademije znanosti i umjetnosti u Ljubljani, 1. lipnja 2007. godine. Uvodnim govorom sve prisutne pozdravio je dr. Oto Luthar, pozivajući na čvršću znanstvenu suradnju hrvatskih i slovenskih znanstvenika i znanstvenih institucija. O časopisu su govorili dr. Andrej Rahten,

dr. Stjepan Matković, članovi Uredničkog vijeća časopisa i dr. Srećko Lipovčan, glavni urednik časopisa. U predstavkama dr. Rahtena i dr. Matkovića naglasci su stavljeni na život i djelo dr. Ive Pilara te na značenje Pilarova rada za suvremenu znanost. Dr. S. Lipovčan upoznao je okupljene sa zadaćama i ciljevima časopisa *Pilar* ujedno obrazlažući zašto časopis nosi ime ove istaknute osobe javnog života proteklog, XX. stoljeća. U nastavku je predstavio članove uredničkog vijeća i sadržaj prva dva broja časopisa. Također, pozvao je prisutne na suradnju u jednom od budućih međunarodnih brojeva u kojem bi se obradile slovensko-hrvatske teme. Naposljetku je uputio okupljene na čitanje djela Ive Pilara i još jedanput pozvao na suradnju slovenske kolege istaknuvši da je časopis otvoren znanstvenicima svih disciplina. (iž)